

de 70 miljoen Mohamedanen. Doch van de ware toestand wilde noch kon Gandhi een oplossing vinden, welke toch onmogelijk was. Maar het Hindoeïsme deed hem een formule aan de hand, welke alle richtingen verzoende: Alle godsdiensten zijn goed, alle rivieren stroomden naar de zee, alle godsdiensten voeren tot God. De Figuur van Christus stond van nu af aan voor hem tusschen Mohammed en Krishna.

Zoals een vrucht, die langzaam tot rijpheid is gekomen, van den boom valt, zoo verviel ook voor Gandhi weldra de eisch, dat, in geval van een onafhankelijk Indië, de christelijke zendelingen, die er niet in zouden toestemmen, om hun werkzaamheid te beperken tot het behartigen der sociale belangen van het land, verzocht zouden worden om weer met dezelfde boot terug te keeren naar hun land. De vloed van protesten, die het land overstroonden, de handteekeningen van zooveel, die het christendom in de leer nabij kwamen, brachten Gandhi in verbazing. In het aangezicht van zooveel uitingen van Gandhi, heeft men allerwegen schande geroepen. Had men niet eenvoudig te doen met een sluw politicus, die het masker wegnam, na eerst een poging gedaan te hebben om de sympathie der christenen te winnen voor Indië niet alleen, maar voor de geheele wereld, door een paar verzen van het evangelie in zijn redevoeringen aan te halen?

Dat er in deze manoeuvre van Gandhi een zeker opportunisme verscholen lag om het rechtzinnig Hindoeïsme weer voor zich te winnen, is al te begrijpelijk. Maar zij, die over zijn houding verbaasd staan, hebben wellicht nooit overwogen, dat elk nieuw bezit, hetwelk Gandhi in den loop der jaren op godsdienstig gebied verworven heeft, een plaats kreeg in een Hindoesche mentaliteit, die in wezen bestaat uit compromissen van ongelijksoortige bestanddeelen. Iedere nieuwe aanwinst heeft zich moeten aanpassen bij de voorhandene mentaliteit. Ongetwijfeld heeft men gedurende eenigen tijd de nieuwe stroomingen aan de oppervlakte kunnen onderscheiden, maar onderaan bleef de geweldige massa, die langzaam de christelijke aanwinsten wegspoelde, tot dat men ze nog maar nauwelijks kon onderscheiden. Maar naderhand doen ze nog, zoodat op den duur het geheel toch gewijzigd wordt.

Het rechtzinnig Hindoeïsme is als het ware voor de rechtbank van de rede gedaagd, en Gandhi heeft zich bereid verklaard om de Hindoesche schrift op te offeren, daar, waar zij in conflict zou komen met de rede.

Wanneer Gandhi verklaart, dat hij van het Hindoeïsme alles aanneemt, zelfs de kaste en de vereering van de koe, dan zijn zoowel de eenvoudige leek als de dienaar van den tempel tevreden. Veel om het lijf heeft zoo'n verklaring echter geenszins, want heel dikwijls smokkelt Gandhi op die wijze vervormde christelijke ideeën den tempel binnen, al draagt hij dan ook zorg, dat de traditioneele uiterlijke vorm bewaard blijft.

Het geheim der zielen berust bij God, maar deze weinige notities zullen er misschien toe bijdragen om de godsdienstige opvattingen van Gandhi om zoo te zeggen plaatselijk te bepalen — zij bevinden zich op een viersprong, waar alle godsdienstige karavans der wereld voorbij trekken, waaraan zij naar believen dit of dat onderdeel ontleenen, zonder zich te bekommeren om absolute eenheid.

Gandhi's hoogstaand moreel leven verzekert hem aller sympathie, zijn hart trilt bij de gedachte aan het goddelijke — maar meent hij grooter rijkdom te vinden in die onderling zoo tegenstrijdige chaos van meeningen dan in het volle bezit van de waarheid?

Zal hij daartoe eenmaal komen? Zal hij de moed hebben om haar te volgen langs alle paden? Dit is het geheim der genade en van den vrijen wil.

DE DICHTER JOANNES VAN SAMBEEK S.J.

door

ANTON VAN DUINKERKEN.

Op 16 Augustus j.l. werd in dit blad de „Kroniek van Harderwijk” besproken en daarbij de aandacht gevestigd op pastoor Joannes van SambEEK S.J., die op 2 Februari 1659 werd gevangen genomen en veroordeeld tot betaling eener boete van f 600, verbanning en verbeurdverklaring zijner altaar-ornamenten, bibliotheek en handschriften.

De vraag werd gesteld: „Is hij dezelfde als de dichter van het „Gheestelyck jubilee”, dat in 1660 te Brussel verscheen?”

Dank zij de welwillende medewerking van den ZeerEerw. Pater J. van Heugten S.J., kan ik deze vraag thans bevestigend beantwoorden. In het tweede deel van het „Menologium van de Sociëteit van Jezus voor de Nederlandsche Provincie” vindt men op bladzijde 221 het levensbericht van den dichter, dat ik hier in zijn geheel laat volgen:

„Den 28en September 1666 overleed, na slechts één dag ongesteld te zijn geweest, Pater Joannes SambEEK te Harderwijk. Hij was uit een adellijke familie geboren te Gennep, den 15en October 1601 en in de Sociëteit getreden den 28en September 1621. Twee jaar na zijn priesterwijding, in 1636, werd hij naar Nijmegen en het volgend jaar naar Harderwijk gezonden, waar hij bijna dertig jaar lang in moeilijke omstandigheden het heil der katholieken van de plaats en omliggende dorpen behartigde.

Vooreerst waren de katholieken daar niet gemakkelijk van karakter, zoodat er veel geduld en lijdzaamheid van noode was om hen op den goeden

weg te houden. Vervolgens waren de calvinisten, die alles wat paapsch, en vooral wat jezueit was, uit den boze achtten, hem zeer vijandig. Daar kwam nog bij, dat de studenten der „Illustre School”, die er sinds 1600 door de Staten was opgericht, den pater des nachts, als hij naar een godsdienstige vergadering ging, vaak bemoeilijkten, soms bespotten en mishandelden.

Zich troostend met het voorbeeld des Zaligmakers, verdroeg P. SambEEK dit alles blijhartig. En moest hij geheel van aalmoezen leven, die niet zoo rijkelijk toevloeden, hij achtte dat gering om Christus' wille. Zelfs gevangenschap was zijn deel; deze was echter evenmin in staat, zijn ijver te doen bekoelen.

Een der studenten, die studeerde in de calvinistische theologie, las op raad van Pater SambEEK Becanus' werk over de geschilpunten des geloofs. Hij werd erdoor van zijn dwaling overtuigd en ging tot het katholicisme over. Tegenover zijn leermeesters viel hij openlijk de dwaling aan en bracht hen terdege in het nauw. Zij dreigden derhalve hem gevangen te zullen zetten, doch de bekeerling wist zich door de vlucht buiten hun bereik te stellen.

Trouw bezocht Pater SambEEK ook de omliggende plaatsen, zooals Nijkerk, Putten, Terschuren en anderen, wyl deze dorpen geheel van priesters verstoken waren. Als dichter van geestelijke liederen heeft hij zich leeren kennen in den bundel: „Het geestelijk Jubilee van het Jaer onzes Heeren 1650”.

Op vijf-en-zestig-jarigen leeftijd werd de verdienstelijke man aan de liefde zijner geloovigen ontrukkt, bij wien hij langen tijd in dankbaar aandenken bleef”.

Als dichter geraakte hij vrijwel volkomen in vergetelheid. Zijn „Jubilee” is daartoe de aanleiding geworden. Dit werkje is ingekeken door Jan Frans Willems, die het in zijne „Verhandeling” noemt, maar de geleerde heeft zich vermoedelijk niet de moeite getroost het geheel te lezen en stelt zich tevreden met een glimlach over de naieve klanknabootsingen, waaraan Pater van SambEEK zich soms te buiten ging. Hij schreef h.v., dat de nachtegaal „ture-ture-tu-tu-tu-re-luurt; en zocht dan rijkklanken die bij zulk een buitenisigheid pasten.

Bij de voorstudie tot een bloemlezing uit de poëzie der Nederlandsche Contra-Reformatie, heb ik, trots het afwijzend oordeel van den doorgaans betrouwbaren Willems, het „Gheestelijk Jubilee” ter hand genomen en ik moet eveneens bekennen, dat ik het geen meesterwerk vond. Maar mijn indruk was na een aandachtige lezing, toch heel wat gunstiger dan dat van den Vlaamschen geleerde en ik nam 'n enkel gedicht van Pater van SambEEK op in den genoemden bloemlezing, die onder den titel „Dichters der Contra-Reformatie” in het najaar bij „De Gemeenschap” verschijnt. In de inleiding sprak ik van „den Brusselschen Jezuite Joannes van SambEEK”, een uitlating, die ik te corrigeeren zal hebben. Wat de reden geweest is van deze vergissing, herinner ik me niet; terwijl ik dit schrijf heb ik niet al het materiaal bij de hand, dat ik voor mijn boek gebruikte. Hetzij Willems, hetzij een ander, dien ik nasloeg, zal vermoedelijk Joannes van SambEEK hebben voorgesteld als 'n Brusselaar en hem gerangschikt hebben onder de Zuid-Nederlandsche dichters. Dit kan geschied zijn, omdat de bundel „Het Gheestelijk Jubilee” te Brussel verscheen, maar het is niet onmogelijk, dat de Harderwijksche pastoor, die officieel geen toegang had tot zijn parochie, zijn domicilie had in de hoofdstad van Brabant. Bij de bestudeering der Kerkgeschiedenis van de 17e eeuw moet men daarmede altijd eenigszins rekening houden. Niet iedereen woonde, waar hij ingeschreven stond en zoo is het mogelijk, dat een „Brusselaar” wordt aangetroffen, die te Gennep geboren werd en bijna dertig jaar te Harderwijk verbleef.

Er is gewezen op de voorliefde van Pater van SambEEK voor vogels. Herhaaldelijk in zijn liederen wordt gesproken van de tortelduif, het gaaike, de nachtegaal en de leeuwerik. In „Dichters der Contra-Reformatie” kom ik daarop terug.

Het zal de meest oplettende onder de lezers van dit blad zijn opgevallen, dat onder de rubriek „Prikkelraadjes” sinds eenigen tijd gedichten werden herdrukt van oude Nederlandsche dichters, die aan hun hedendaagschen landgenoot nog altijd iets te leeren hebben. Reeds hebben Langendijk, Revius, Vollenhove, Wellekens, Poot en Pater Poiters een beurt gehad. Deze week namen wij een „prikkelraadje” van Pater van SambEEK, die ons leert, hoe we den dood te beschouwen hebben. Hier wil ik van denzelfden dichter nog een „gebed” afdrukken, dat zijn devotie kenmerkt en tevens eenig idee geeft van zijn bescheiden, maar toch wel mee-tellend talent:

O Vader, Soon, en Geest,
Met uwe liefdestralen
In 't herte, dat u vreest,
Komt neder-dalen.

Tot uwen wil bereyt,
Mijn ziel en al mijn krachten
Met groeter viergheyd
U vier verwachten.

Verdrijft uyt mijn gesicht
De nacht van al mijn sonden
Door u genadigh licht;
Geneest mijn wonden.

Verlicht met uwen dagh
Mijn hert en al mijn sinnen,
Op dat ik eeuwig mach
U weer beminnen.

Vervult heel mijn verstant
Alleen met die gedachten,
Doet na mijn vaderlant
Mijn ziele trachten.

Mijn hert alleen besit,
Met uwen pays te vreden,
Weest ghy alleen het wit
Van mijn gebeden.

De juiste titel van zijn bundel luidt: „Het gheestelyck Jubilee van het jaer O. H. M.D.C.L. ofte Vreugde van 't Berouw, verbeelt door 't ghesucht der Tortelduyven naer haer Gaeyke, ende door de wedercomste van de duyve in d'Arcke Noë”. De door mij gebruikte editie, die in 1663 bij Ph. van Eyck te Antwerpen verscheen, bevat bovendien als aanhangsel „Den ghewonden en weer ghevonden Bruydegom van een medelydende ende vereenichde sielen” door denzelfden dichter. Dit laatste werkje is eerder merkwaardig dan mooi. Het toont op karakteristieke wijze de methode van aanschouwelijk ascetisch onderricht, die in den baroktijd zoo geliefd was. Men vindt h.v. de hoofdletters van het alfabet daarin afgedrukt, gevormd uit de lijdensteekenen van Christus, ongeveer als hiërogliefen dus. Zulke kunstjes hadden meer effect op het gemeen begripsvermogen (dat de paters inderdaad niet hoog aansloegen!) dan op den goeden smaak, maar de toelag van den missionaris op dit soort gekunsteldheden kan men toch waardeeren als een voorbeeld van argeloozen geloofsiiver, wier resultaat wel niet werd beloond in de „onsterfelijkheid” van de aardsche schoonheid, maar in de eeuwigheid der zalige aanschouwing van wat de dichter door deze grove symbolen heeft willen verbeelden.

ERICH MARIA REMARQUE AAN DE TELEFOON

door

P. v. d. H.

Dezer dagen trachtte een onzer correspondenten Remarque te interviewen in zijn woning te Berlijn, Wittelsbacherstrasse 5. Hij werd bij hem toegelaten, doch het eerste woord van den schrijver was een verzoek, om maar weer heen te gaan. „Het maakt me zenuwachtig, menschen te ontvangen. Telefoneert U mij; dan voel ik mij veel meer op mijn gemak.”

Aldus geschiedde; het telefoonnummer van den beroemden schrijver werd aangevraagd en de anders zoo koele en teruggetrokken Remarque, die zelfs zijn oogen neerslaat, als men tot hem spreekt, was door de telefoon zeer mededeelzaam. Zijn klankvolle stem klonk ernstig, zooals altijd bij menschen, die de gewoonte hebben, lang achtereen te zwijgen; zij trilde soms van een oprechtheid, die iets heftigs had en geen omwegen duldde. Wij laten het interessante interview hier volgen.

„Op welke wijze werkt U?” „Als het mogelijk is ga ik op reis, omdat ik dan geen kennissen ontmoet. Ik heb veel gewerkt in Zwitserland en Holland, in de kleine grensstadjes. Het valt mij n.l. moeilijk, mij te concentreren. Daarvoor heb ik een hotel! noodig, dat alle comfort mist. Ik heb wel eens veertig Mark betaald voor twee kamers en een keuken. Maar dan had ik in mijn werkkamer ook niets anders dan een tafel en twee stoelen. Als er een divan had gestaan, zou ik den lust niet kunnen bedwingen, mij erop uit te strekken en te gaan slapen.

Het is niet moeilijk, boeken te schrijven; de moeilijkheid is, om er gestadig aan door te werken, om er niet mee uit te scheiden, voordat het klaar is en het verder te laten liggen. De lezers denken gewoonlijk, dat zoo'n boek in één roes geschreven wordt, in een soort van hoogere inspiratie. In werkelijkheid kost het mij echter een ongelooflijke inspanning om af te maken, wat ik eenmaal begonnen ben.

Ik heb wel eens een heelen dag voor mijn schrijftafel gezeten zonder één regel te kunnen schrijven, al bleef ik ook tot twee uur 's nachts op. Als ik zoo een tien minuten aan mijn schrijftafel zit, overvalt mij zoo'n wanhoop, dat ik het liefst het heele boek niet meer zou willen afmaken, maar ik weet, dat als ik dat deed, het met me gedaan zou zijn.

Ik heb kennissen, die prachtige ideeën hebben, doch niets bereiken, omdat zij te dikwijls iets laten varen. Concentratie is werkelijk een der voorwaarden voor succes. Toegeven aan zichzelf leidt tot den ondergang, lichamelijk zoowel als geestelijk.”

„U schijnt niet zeer gelukkig te zijn, mijnheer Remarque”. „Ik ben minder gelukkig dan ooit. Dat is nu al een jaar lang zoo, vanaf den tijd, dat ik werk aan mijn boek met de gedachte aan menschen, die eens mijn vrienden zijn geweest en die nu allen dood zijn. In den oorlog ben ik niet gelukkig geweest; niemand was dat. En daarna heb ik mijn moeder verloren.”

„Maar U is toch onafhankelijk! U is ongetwijfeld millionaire, vele malen zelfs.”

„O ja, ik ben onafhankelijk, al ben ik geen millionaire. Zooveel heb ik nog niet. Toch waardeer ik de vrucht, die mijn tegenwoordige vermogen mij reeds geeft.”

„Denkt U nog wel terug aan Uw moeilijken tijd?” „Ja. Ik heb dikwijls honger geleden. Dagen lang had ik niets te eten, als zooveel anderen. Na den oorlog werd ik schoolmeester op een klein dorp. In dien tijd drukte de eenzaamheid en ik ging weg, naar de groote stad. Ik heb verschillende beroepen uitgeoefend. Ik ben kassier, publiciteitschef, reiziger in automobielen en in meer bescheiden artikelen, verkoper in een heerenmodemagazijn en zelfs

clown in een reizend circus geweest. En toen ben ik tenslotte journalist geworden. Maar ik werd gekweld door een dwaze vrees, mijn betrekking te verliezen, omdat de financieele toestand in Duitschland zoo ongunstig was. Ik kan dus wel zeggen, dat ik nooit gelukkig ben geweest."

"Is U zenuwpatient?" "Nee, doch ik heb een gevoel of ik mijn leven vergooid heb".

"U is nog slechts 32 jaar en U heeft alle reden, een goeden dunk van U zelf te hebben."

"Nee, dat heb ik niet. En denk nu niet, dat ik dat uit valsche bescheidenheid zeg. Ik heb niets bijzonders gedaan; er zijn oorlogsboeken, die veel beter zijn dan het mijne. Ik zou gelukkiger zijn, als de menschen niet zeiden: „Kijk, wat een sympathieke jongen". Mijn succes is een toeval. Ik beschouw mijzelf heusch niet als anders of beter dan de meeste menschen. Mijn vrienden zeggen: „Je bent gek! Je moest dankbaar zijn, dat je zooveel geluk hebt gehad". Ik voel dat niet zoo. Ik kan geen blijdschap voelen op commando. Ik kan misschien nog veranderen, maar op het oogenblik ben ik niet tevreden over mezelf. Ik heb twee boeken geschreven; zij zijn af en ze kunnen me niets meer schelen. Ik wensch geen interviews en ik zal ze altijd weigeren. Ik kan niet spreken, als ik niets heb mede te deelen. De brieven, die ik uit alle landen heb ontvangen in de laatste twee jaar, zijn nog het eenige, wat mij plezier doet. Er zijn zeer roerende brieven onder, doch het merkwaardigste is, dat juist de anonieme brieven het minst oprecht zijn. Ik heb niet den tijd gehad, ze alle te lezen, en daar heb ik dikwijls spijt van. Soms neem ik er op goed geluk een uit en beantwoord hem. Ik heb zelfs reliquieën gekregen en heiligenbeelden uit Mexico..."

"Uit dat alles blijkt, dat U populair is. Dat is een reden om gelukkig te zijn".

"Dacht U dat? Mijn eenige voldoening is, dat ik ongelukkige menschen heb geholpen om het leven te aanvaarden. Thans is dat noodiger dan ooit. In mijn boek „Der Weg zurück" komt een episode voor, die mijn opvatting verduidelijkt. Na veel moeite en inspanning is een verdslachtige, jonge man in een hevige wanhoop vervallen. Hij wandelt buiten op een zomeravond. Vermoed en verslagen gaat hij op het gras liggen en begint langzamerhand zijn omgeving op te nemen. Hij bekijkt een takje een insect, en begint weer te hopen. De wonderen van het leven vindt men ook in de minst belangrijke dingen. Zij kunnen opbeuren, wanneer de overleggingen van het verstand geen invloed meer hebben op den mensch. Zij hergeven den moed aan de vermoeide ziel."

"En wat gaat U nu doen?" "Dat vraag ik mezelf al voortdurend af. Ik zoek naar een verandering, naar een uit den weg gaan van mijn eigen persoonlijkheid. Doch in den grond van de zaak verandert een mensch nooit. Om U de waarheid te zeggen, ik ben soms bang om alleen te zijn met mijn gedachten. Men kan bepaalde gedachten niet tot den grond toe vervolgen; dat zou iemand gek maken. Misschien zal ik gedurende eenigen tijd niet meer schrijven. Als men juist een boek heeft afge maakt, heeft men aanvankelijk het idee, alles gezegd te hebben wat men te zeggen heeft. Op het oogenblik zou ik eerst nog de ervaring willen verkrijgen, die mij ontbreekt. Ik heb weinig geleefd, ik zou het leven willen kennen. Het is ook mogelijk dat ik erin zal slagen, die vreeselijke schuchterheid te overwinnen, die de menschen voor vijandigheid of trots aanzien. Dat is alles, wat ik U zeggen kan. Neemt U me niet kwalijk, maar ik ben werkelijk zeer neerslachtig."

Toen viel een stilte aan het andere eind van de lijn en was ons gesprek ten einde.

RUSSISCHE LETTEREN

NICOLAI LESKOW.

door

BERNARD HOEFAKKER.

Tijdens zijn leven is Leskow in Rusland miskend, in de overige Europeesche landen vrijwel onbekend gebleven; eerst in den laatsten tijd wordt hij geprezen als een schrijver, wiens naam vermelding verdient in de onmiddellijke nabijheid der groote namen van Tolstoj en Dostoyewski. Dirk Coster, de uitnemende kunstcriticus met zijn heldere gevoeligheid voor het menselijke, dat ons toespreekt uit een geschrift, was de eerste, die de aandacht van lezend Nederland op de figuur van Leskow heeft gevestigd. Men vindt zijn opstel in het eerste deel van zijn gebundeld „Proza".

Sinds de verschijning daarvan, werden twee werken van Nicolai Leskow in onze taal vertaald, de novelle: „Een Russische Lady Macbeth" en de vertelling: „De Betooverde Pelgrim".

Te voren zij vastgesteld, dat deze merkwaardige boeken door den aard van hun onderwerp voorbehouden moeten blijven aan volwassen lezers; wat zij verhalen uit de ruwe werkelijkheid van het leven is niet voor kinderooren geschikt. Het eerste verhaal geeft de nauwkeurige ontleding van een ongeoorloofde hartstocht, welke ten slotte haar draagster vernietigt. Katerina Ljovna, de jonge echtgenoot van een rijken, doch bejaarden koopman uit het district Mtsensk, verveelt zich in het groote huis van haar man, die geheel opgaat in zijn zaken. Op zekeren dag ontmoet zij den lijfeigene Sergeï, die door zijn jeugdige kracht en schoonheid een diepen indruk op haar maakt. Terwille van dezen knecht, wordt zij niet alleen ontrouw aan haar man, doch om met grooter veiligheid in de zondige verhouding te kunnen volharden en om de levenspositie van haren minnaar te verbeteren, vermoordt ze haar echtgenoot, haar schoonvader en haar klein neefje. Deze lugubere daden worden door Leskow met een buitengewoon suggestieve soberheid beschreven; hij geeft de details zoo, dat ontzetting den lezer aangrijpt, zonder dat de handeling der vrouw zielkundig onverklaarbaar wordt. Ook weet hij zich te hoeden voor een vergrip tegen den goeden smaak, zoo vaak begaan door auteurs, die over gruweldaden schrijven. Leskow's talent als schrijver spreekt misschien het duidelijkst uit deze sobere weergave van zoo afgrijselijke feiten, waarin de uiterste mogelijkheden van den menschelijken aard met dierlijk geweld naar hun werkelijkheid grijpen. De koopmansvrouw wordt echter betrappt en, evenals Sergeï, aan een streng verhoor onderworpen. Hardnekkig ontkent zij ter wille van haar minnaar, doch als deze bij de confrontatie een volledige bekentenis heeft afgelegd, geeft ook Katerina met groote onverschilligheid toe, dat zij schuldig is.

"Als hij lust heeft gehad om alles te vertellen, heb ik daar niets tegen in te brengen. Nu goed dan, ik heb die moorden gepleegd".

"Maar met welke bedoeling dan?" vroeg men haar. „Voor hem" antwoordde zij en wees op Sergeï, die zijn hoofd liet hangen.

Beiden worden naar Siberië verbannen en in denzelfden troep misdadigers daarheen vervoerd. Doch onderweg wordt de lafhartige Sergeï ontrouw aan

de vrouw, die alles voor hem heeft opgeofferd en hij bedriegt haar met Sonetka, een andere balling, die mede in den troep is. Dit brengt de ongelukkige tot een uiterste van razernij en bij het transport op de boot, klampt zij zich vast aan haar medeminnares en trekt deze met zich in de golven, waarin beiden den dood vinden.

De schrijver zelf heeft verwezen naar Lady Macbeth, zooals Tourgenjew een zijner helden aanduidt door een verwijzing naar koning Lear. („Een koning Lear van de Steppen") en deze verwijzing is de meest juiste karakteristiek van het geschrift. We hebben hier te doen met een verhaal van den absoluten hartstocht. Deze is niet gecompliceerd, hij is niet een „karakter"-trek onder andere trekken, hij is een eenvoudige, maar alles beheerschende overmacht, waaraan het slachtoffer zich geheel en zonder ook maar het geringste voorbehoud heeft overgegeven. Daardoor is zij geworden, evenals Shakespeare's „Lady Macbeth", een type van de algeheele bedorvenheid. Juist deze volmaaktheid in de misdaad, waaraan ze zich met geheel haar wezen overgeeft, en die de meest satanische perversie is van de volmaaktheid in de deugd, maakt haar gestalte zoo tragisch. De laffe Sergeï is eenvoudigweg verachtelijk; deze vrouw echter, die wij verafschuwen, heeft niettemin onze belangstelling, ja, in zeker opzicht onze bewondering. Zoozeer is het waar, dat de algeheele overgave van zichzelf de roeping is van het menselijk wezen, dat wij de volledige perversie dier overgave niet zonder diepe belangstelling kunnen gadeslaan. De gestalte van de misdadigste Katerina ontstijgt aan de statistiek der criminaliteit door haar grootheid, ja door haar volmaaktheid in de misdaad. Ze is daardoor het tegendeel der zelfverloochenende heilige; zij is de zelfverloochenende zondares. Een verhaal van Jules Barbey d'Aureville heet „Le Bonheur dans le Crime"; dit verhaal zou in de Fransche vertaling kunnen heeten: „Le Grandeur dans le Crime", want de algeheele zelfverloochening wijst steeds op grootheid van karakter.

Het zij herhaald, dat Leskow's verhaal niet voor onvolwassenen geschikt is; volwassenen echter, die het lezen zullen met de gedachte aan wat hierboven werd uiteengezet, zullen een diepe bewondering krijgen, dunkt mij, voor Leskow's talent om de uiterste spanning van het menselijk instinct en van den bedorven wil, die aan dat instinct blindelings gehoorzaamt, voelbaar te maken.

Veel milder, maar even talentvol geschreven, is het andere verhaal: „De Betooverde Pelgrim", waarin een monnik aan zijn reisgenooten de vele avonturen vertelt, die hij beleefde alvorens zijn eigenlijke roeping te volgen. Op zichzelf zijn deze avonturen van zeker belang voor dengene, die Russische toestanden wil leeren kennen, maar in het verhaal is dat natuurlijk niet hun voornaamste beteekenis. Ook de schildering der zogenaamde „Russische ziel", waarover Westersche critici van tegenwoordig zoo gaarne hun opgetogenheid te kennen geven, voornamelijk omdat ze met hun eigen ziel geen raad meer weten, was niet het doel van den schrijver Leskow. Hij wilde doen voelen de tot inzicht louterende macht van de doorleefde ervaring en daarin is hij voortreffelijk geslaagd. Zijn schijnbaar nogal somber verhaal is één lange verheerlijking van de louteringsmacht, die het leven, wél begrepen, heeft. De monnik van zijn geschiedenis, voorheen een paardentemmer en -keurder is geen eigenlijk gezegd ascet geweest, maar hij heeft de ascese der werkelijkheids-aanvaarding ondergaan en deze is een strenge, doch heilzame tucht. Ze openbaart den mensch aan zich zelve, leert hem zijn eigen taak kennen, dwingt hem deze, desnoods tegen zijn wil, te aanvaarden en vervullen en verrijkt hem daardoor met inzicht in de geheimzinnige samenstel-

FEUILLETON

KERMIS

door

H. O.

Velen onder de ouderen zullen uit hun jeugd nog herinneringen hebben overgehouden van hetgeen de kermissen in onze Hollandsche steden eenmaal waren en nu het permanente Lunapark in Diemen geopend is en Amsterdam dus weer zijn „kermis" heeft is het niet onaardig als wij de ontwikkelings-geschiedenis eens nagaan van vroegere grootheid van het kermiswezen, want ook de alleroudsten onder ons hebben de kermissen nooit in haar glorie-tijd gekend!

In de middeleeuwen was de kermis een kerkelijk feest en bij gelegenheid van dat feest werden jaarmarkten gehouden. Sinds lang was het in de Katholieke Kerk gebruikelijk, dat een gemeente of een parochie werd gesteld onder de bijzondere bescherming van den een of anderen Heilige, wiens feest dan werd ingezet met een plechtige Mis in de kerk, vanwaar de naam „Kermisse" ontstond, later verbeterd tot „kermis". Alvorens wij ertoe overgaan te beschouwen, in hoeverre de kermissen zich later hebben ontwikkeld, willen wij eerst even nagaan, welke de grondfactoren zijn geweest waarmee de ontwikkeling van het verschijnsel te maken heeft gehad. Men moet hierbij vooral bedenken, dat de kermis vroeger niet was een uitsluitende pretmakerij, zooals het tegenwoordig vrijwel het geval is, maar vóór alles een jaarmarkt, waarop te zien en te koop kwam wat de burgerij anders nooit te zien kreeg en haar nooit te koop geboden werd.

Deze jaarmarkten nu bestonden reeds lang vóór den tijd, dat men tot de viering van den patroonheilige overging. Zoo beschrijft Sidonius Apollinaris de kermissen of jaarmarkten, welke bekend waren in de Champagne in het jaar 427. Overigens toont de Romeinsche wetgeving aan, dat het instituut reeds tijdens het Keizerrijk bekend was, hetgeen ook nog hieruit blijkt, dat Lyon door een van de regeerders te Rome met het privilege van kermis is begiftigd. Eigenlijk is dat ook geenszins te verwonderen, daar een dergelijk verschijnsel als het ware geheel natuurlijk is. Zoodra de onderlinge communicaties zich uitbreiden tengevolge van een hooger peil van cultuur, ontstaat vanzelf de behoefte aan een markt; vandaar dat men in het pré-Spaansche Mexico reeds een groote jaarmarkt vond, welke in de stad Mexico zelf werd gehouden. De eigenlijke factor echter welke den grooten stoot heeft gegeven tot de ontwikkeling der kermissen, is wel geweest de kerkelijke invloed, zooals wij hierboven hebben beschreven. Zoo komen wij aan een nieuw punt in de geschiedenis der kermissen in het jaar 642, toen Dagobert, koning der Franken, aan Parijs het recht gaf op St. Dionysius een jaarmarkt te houden „tot glorie van God en tot eer van den Heiligen Dionysius". In Engeland schijnt de eerste kermis bekend te zijn van Willem den Veroveraar, die het privilege gaf te St. Gill's Hill een jaarmarkt te houden. Eduard III schonk Rutland het recht kermis te houden, Karel VII stond een gelijk recht toe aan Bordeaux en Lodewijk XIV aan Dieppe en Toulon.

Wellicht wekt het verwondering, dat bij het ontstaan van kermissen wordt gesproken van een privilege en een recht en toch is dit volkomen juist, want doordat een stad toestemming kreeg een jaarmarkt te mogen houden, waren de kooplieden, die in de stad kwamen, vrijgesteld van Rijksinkomstenbelasting, van vervolging wegens schuldvordering, van civiele rechtsvordering, enz. uitgezonderd natuurlijk die, welke tengevolge van de markttransacties zouden ontstaan. Zulk een jaarmarkt was door den grooten toeloop van menschen, door het vreem-

delingenverkeer een rijke bron van inkomsten, zoodat het dan ook herhaalde malen voorkwam, dat de vorsten steden, welke door een oorlog veel hadden geleden, met een dergelijk voorrecht begiftigden.

Bestond reeds bij de Romeinen markt-wetgeving, ook voor de middeleeuwsche vorsten was het van het hoogste belang de rechten en plichten van de jaarmarktbezoekers juridisch te formuleeren. Het volmaakste werk op dit gebied schijnt wel geleverd te zijn door Philips van Valois, toen deze de wetten maakte voor de jaarmarkt te Troyes; de markt kreeg hierbij haar eigen notarissen, rechters, gerechtsdienaars en ook keurmeesters, die waakten over de kwaliteiten en prijzen der aangeboden goederen. Hier leerde men ook de geldsystemen kennen van de Lombarden en Florentijnen, van wie vooral het instituut „Lommerd" afkomstig is.

Na zoo in het algemeen met een enkel woord te hebben gerept van de ontwikkeling der kermis, willen wij nog in het kort even aanstippen welke steden in verschillende landen zoodanig met een kermis begiftigd zijn geworden, om vervolgens na te gaan hoe langzamerhand het oorspronkelijk begrip van jaarmarkt verdween, om plaats te maken voor het begrip feest, hetgeen vooral is geschied in Vlaanderen, in Limburg, Twente en Brabant.

De Engelsche kermissen zijn thans evenals die in ons land voor een groot gedeelte afgeschaft. De laatste der Londensche kermissen verdween in 1855, terwijl anderzijds een groot deel der markttransacties zijn verplaatst naar de beurzen en de banken. Nog enkele jaarmarkten zijn overgebleven; zooals den 10den October te Hampshire, 17 October te Norwich en voorts te Devizes en te Wiltshire.

Van de Fransche kermissen is de meest bekende die van Beaucair, dat op een uitstekende economische ligging kan bogen, daar het op 14 mijl van Nimes aan de Rhône gelegen is en verbonden met vele kanalen. Het is historisch zeker, dat in haar bloeitijden deze markt bezocht werd door ongeveer 60.000 menschen.

Duitschland heeft eenige beroemde jaarmarkten